

A harmadik katolikus iskola

A katolikus oktatás helyzete az 1880-as évek közepére-végére katasztrofálissá vált. A létszám folyamatosan növekedett, megközelítette a kétszázat. Ezen gyereklétszámra egy tanító és egy tanterem jutott. Ez volt a helyzet, mikor új curatus érkezett Csorvásra.

Kozma Gusztáv curatus 1860. augusztus 29-én született, 1883. szeptember 21-én szentelték pappá Nagyváradon. 1885-1889-ig gyulai magyar káplán, 1889-ben érkezett Csorvásra.

Igen nehéz volt az a helyzet, amibe belecsöppent. A község elérte eltartó képességének a határát, ezzel együtt a katolikus vallású hívek száma is megnőtt. A polgárosodás magasabb fokra lépett, megjelentek a baloldali, illetve szélsőbaloldali mozgalmak, később a pártok is. Ezek az Egyházban ellenséget láttak. A korábbi társadalmi szervezetek, az olvasókörök elvesztették jelentőségüket. Így járt a katolikus Olvasóegylet is, melyet Kozma Gusztáv curatus, mint elnök feloszlattott, mivel a létszám az Alapszabályban rögzített minimális szám alá csökkent. Megalakult a Csorvási Munkáskör, mely a szociáldemokraták kezében volt.

Erre válaszul Kozma Gusztáv vezetésével megalakult 1890-ben a Katolikus Kör. Feladata az olvasóköri funkción túl a tehetősebb katolikus gazdálkodókat és a munkásréteget tömöríteni a közös célok érdekében. Nem aratott az ötlet túl nagy sikert, mivel a baloldali pártok, főként a Független Szocialista Párt tagjai kiléptek a bejegyzett felekezetekből. Maguk eskettek, kereszteltek, temettek. Az állami anyakönyvezés bevezetése (1895) is ezt a folyamatot segítette. A „deres” és a „rabszolga”- törvények a baloldalt elsorvasztották, hatásuk a századfordulóra legyengült. Kozma Gusztáv (még a Rerum Novarum pápai enciklika előtt, mely az Egyház társadalmi tanítását fejtette ki), úgy gondolta, hogy a katolikus oktatás fejlesztése az egyházellenes mozgalmakat visszaszoríthatja, mivel az utánpótlásuk hal el a katolikus szellemű nevelés hatására. Ebben a meggyőződésében gróf Wenckheim Géza is támogatta a lelkeszt.

Tehát halaszthatatlan volt egy új iskola építése. Már 1890-ben elkészült egy iskola és óvoda építésének terve. Mindkettő leányok számára volt tervbe véve. Vezetését apácákra bízták volna. A terveket 1891-ben a curatus elküldte gróf Wenckheim Gézának és Schlauch Lőrinc nagyváradai püspöknek. Mindkettőtől pozitív választ kapott.

Kozma Gusztáv 1892. január 25-én gyűjtőívet tett közzé. A cél elérése érdekében többek között az alábbiakat írta: „Azon körülmény, miszerint Csorváson a róm. kath. hívek száma annyira felszaporodott (1856 lélek), hogy a gyermekeket egy iskolai terem többé nem képes befogadni, kényszeríti a csorvási hitközséget egy új iskola felállítására... Tekintve azon-

ban, hogy... ezen új iskola épületét nem képes önerőből felállítani, ezért elhatározta, hogy az építési költséget gyűjtés útján igyekszik beszerezni...”.

Az iskolát Schriffert József gyulai építész tervezte. Az épület három tanteremből állt volna, kettő iskola, egy pedig óvoda céljait szolgálná. A költségvetés szerint 6 000 Ft-ba kerül az épület. Megindult a gyűjtés.

Az első gyűjtőív a főnemesek felajánlásait mutatja. Eszerint gróf Wenckheim Géza 800 Ft-ot és 50 ezer téglát, gróf Wenckheim Antal örökösei 500 Ft-ot és 25 ezer téglát, gróf Almásky Kálmánné 200 Ft-ot, báró Wenckheim Viktor 400 Ft-ot, báró Wodiáner Albert 100 Ft-ot, gróf Wenckheim Stefánia 45 Ft-ot, báró Walterskirchen Borbála 50 Ft-ot, gróf Károlyi Gyuláné szintén 50 Ft-ot adományozott.

A főnemesek mellett a hívek, a község vezetése, sőt más egyházi személyek is adakoztak az új iskolára. Hogy milyen nagylelkűek voltak a Wenckheimék, az is bizonyítja, hogy a személyes felajánlásokon túlmenően további 5 000 Ft alapítványt létesítettek. Az iskolaszék 1892-ben azzal a kérelemmel fordult gróf Wenckheim Gézához, hogy engedélyezze: a gyűjtött pénzt ne óvoda, hanem templom céljaira fordíthassák. A gróf a kérést elutasította. Azzal támasztotta alá, hogy annak idején 20 000 téglát adományozott templomépítés céljára, amit eladtak, mondván: semmi szükség új templomra.

Pénzügyileg tehát rendben volt az építkezés, így 1892. június 16-án Kozma Gusztáv és Schiffert József aláírta a vállalkozói szerződést. Ebben Schiffert kötelezte magát, hogy a tervrajz szerint 1893. augusztus elsejéig megépíti az iskolát úgy, hogy az épületek 1892. őszen tető alatt legyenek. Az építőanyagokat beszerzése és szállítása az egyház feladata.

Az építész a meghatározott határidőre elkészítette az épületet. Kozma Gusztáv curatus 1893. október 18-án jelentette Sclauch Lőrinc bíboros, nagyváradai püspöknek: „A leányiskola és óvoda munkálatai befejeződtek és a leányiskola vezetőjének Groh Mária okleveles tanítónőt választották meg”.

Ekkor kettéválasztották a tanulókat. 143 leánytanuló járt Groh Máriához, míg Kelemen László 137 fiút tanított.

Kelemen László tanító 1862-ben született Debrecenben. Diplomáját 1881-ben szerezte. Első állomáshelye Doboz volt. Csorvásra 1891-ben került, folytatta a katolikus iskolahálózat kiépítését. 1895-ben alapító tagja a Csorvási Kaszinónak. Ő hívta össze 1902-ben a Csorvási Dalegylet alakuló ülését, ő lett az első karnagy is. 1906-ban távozott Csorvásról.

Amint láttuk, a tervekben az szerepelt, hogy apácák működtessék a leányiskolát. Az első szerzetes tanítónő 1898-ban érkezett Csorvásra Gaál Mária Róza SSND személyében, aki a Miasszonyunkról nevezett szegény iskolanővérek rend tagja volt.

Az iskola felépítése után újabb fontos feladat várt Kozma Gusztávra és az egyházközsége. A hívek száma elérte a 3000 főt, a régi templom kicsinek bizonyult, az állaga is nagyon leromlott. Így egy új templom építésére volt szükség, melyet 1900-ban szenteltek fel. Kozma Gusztáv 1905-ben távozott Csorvásról.

Kovács Márton jött a helyére. 1876. október 28-án született. Pappá 1899. október 29-én szentelték. Első állomáshelye Gyula volt. Ideiglenesen érkezhettek, mert 1906-ban Gyulára visszament Gyulára hitoktatónak. Később Újkígyós plébánosa lett (1911-1937). Furcsa helyzet állt elő, mert Kovács atya még Csorváson volt, már az utóda is itt dolgozott.

Az utód pedig Szirtes Antal volt. 1872. január 7-én született. 1895. szeptember 7-én szentelték pappá. 1905. végén érkezett Csorváásra.

1908-ban kibővítették a leányiskolát, majd augusztus 12-én megérkeztek a Miasszonyunkról nevezett szegény iskolanővérek. A kolostort augusztus 15-én szentelte fel volt curatusunk, Grócz Béla nagyváradai kanonok.

1910. május 17-én az egyháztanács és iskolaszék ülésén az elnök bejelentette, hogy a leányiskola tanulóinak létszáma annyira megnőtt, hogy kevés a két tanterem. Új tanterem építése és új tanító munkába állítására volt szükség. Ezt a tanfelügyelő is megállapította. A költségek fedezése azonban meghaladta az egyházközség anyagi lehetőségeit. Felkérték Szirtes Antal curatust, hogy kérje az egyházmegyei hatóság anyagi támogatását. Az iskolaszék vállalta, hogy a szükséges szállítások teljesítésére kötelezi a híveket. A költségek fedezetére emelni kellene az adókulcsot, azonban a hívek nem tudtak volna többet fizetni. Éppen ezért állami segélyért folyamodtak. Minden a legnagyobb rendben lebonyolódott.

Szirtes Antal curatus augusztus 6-án megkötötte a vállalkozói szerződést a Bús Gusztáv és fia orosházi építési céggel.

Az építkezés 1910. október 7-én elkészült. 1912-ben egy újabb tanterem építésével befejeződött a „zárda” építése.

Miután Kelemen László távozott Csorvásról, egy újabb kiváló pedagógus érkezett Csorváásra. Kotlacsik Jakab Ferenc volt ez a pedagógus. 1887-ben született Köröstarjában. A tanítóképzőt 1906-ban Nagyváradon végezte el. Tagja és jegyzője volt az egyháztanácsnak, majd a községi képviselőtestületnek. Rendkívül népszerű ember volt. Ezért nem volt meglepő, hogy 1919-ben beválasztották a Direktóriumba, azonban a kommunisták a megválasztását érvénytelenítették. Karnagya volt a Csorvási Dalegyletnek. 1938-ban halt meg Csorváson. Sírja a katolikus temetőben van.

1913-ban a legjelentősebb esemény az volt, hogy Csorvást plébániai rangra emelte. Így Szirtes Antal volt az első csorvási plébános. Február 11-én iktatták be tisztségébe. Július 2-án

a püspök létrehozta az Orosházi esperesi kerületet, első kerületi esperesének Szirtes Antal csorvási plébános lett kinevezve. Nem sokáig töltötte be ezeket a pozíciókat. 1914-ben elhagyta Csorvást. Hegyközcsatáron vezette a híveket. Nevével a későbbiekben a katolikus oktatás körül lehet találkozni. Katolikus tanfelügyelő lett.

Az ő helyére érkezett dr. Zahoray József. 1887-ben született Csonoplyán (Vajdaság). Édesapja Zahoray Ferenc, édesanyja Krizsán Erzsébet. A teológiát Nagyváradon, az egyetemet Szegeden végezte. Pappá 1910. április 6-án szentelték. Káplán és hitoktató volt 4 évig Szarvason. Az első világháború idején Nagyváradon a katonai kórházban teljesített szolgálatot. Ezután került Csorvásra.

Erős egyházközséget talált Csorváson. A katolikusok száma ekkor meghaladta a háromezretet. A legnagyobb gondja neki is az iskolaügy volt. A korábbi iskola már nem bírta betölteni a szerepét, újat kellett építeni. Az új iskola 1915-ben épült fel.

Ez azonban már az első világháború időszaka volt. A katolikus egyház számára nagy véráldozatokkal járt. Közel kétszáz katolikus csorvási maradt a harctereken. Az áldozatok között volt Gremesberger József főjegyző fia is.

A háború végén is nehéz idők jöttek. Az őszirózsás forradalom és a bolsevik puccs időszakában ugyanis Sipos András evangélikus lelkész került a település élére. Úgy fest, az összes vélt vagy valós sérelemért, amit az evangélikus egyház a történelem folyamán elszenvedett, törleszteni akar. Egymás után hozták az olyan rendeleteket, melyek a katolikus egyház ellen irányultak. A káplánt, Csillag Nándort letartóztatták és kitoloncolták a faluból. Erre a sorsra jutott négy apáca is: Krémer Mária Vunibalda, Németh Mária Demetrina, Kalch Mária Vanda és Raab Mária Janka. Őket Budapestre, az Örök Imádás kolostorba szállították. A templomi kegytárgyakat lefoglalták. Hogy még inkább megalázó kegyen a helyzet: a kegytárgyakat Betucker József káplánnak kellett bevinni a község házára. A bajt csak tetézte, hogy az akkori harangozó (Sebestyén András) gyermekei hajtották végre, akik nyíltan szembefordultak az egyházzal.

Úgy tűnik, hogy a szociáldemokrata mozgalom is le akart számolni az ellenfeleivel, akik a Katolikus Körben és a Keresztény Munkásegyletben riválisai voltak az Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak. Többeket internáltak, túszként tartottak fogva. Így például Gremesberger Józsefet, Beleznai Mátyást, Beleznai Ferencet vagy Kraft Viktort. Az internálás oka az volt, hogy a románok bejövételével a régi rendszer hívei a románok hathatós támogatásával a Tanácsköztársaság helyi szerveiben dolgozókat a megszállt területeken elfogták, kínozták, vagy halálra ítélték. Így történt például Gyulán. A túszejtés azt a célt szolgálta, hogy visszaretentse a román hatalmat kiszolgálókat, hogy kiszolgáltassák a Direktórium tagjait.

Április végén a román csapatok megszállták Csorvást. Megkezdtek a tartós berendezkedést, hiszen a tervek szerint a Tiszáig tartott volna Nagy-Románia. Így Csorvás is Románia része lett volna. A román megszállás egy év után megszűnt. Ebben az időben nemcsak lelki, hanem anyagi károk is érték az egyházközséget. Zahoray József, bár ő is elég szorult helyzetben volt, ezekben a nehéz időkben tartotta a lelket a hívekben. A lehetőségekhez mérten megkezdte az ellenállás szervezését is. Mindezen tetteiért 1943-ban megkapta a Nemzetvédelmi Kereszt kitüntetését.

1920-ra az élet visszatért a régi kerékvágásba. Az első lépés volt az iskolák stabilizálása. A tanítás a román megszállás alatt is folyt, miután a bolsevik diktatúra összes rendeletét érvénytelenítették.

Elérkezett nagy nemzeti traumánk, 1920. június 4. A békediktátum aláírásának időpontjában megkondultak a harangok. A hívek pedig imádkoztak a revízióért. Ebbe e békediktátumba egészen egyszerűen nem lehetett beletörődni.

Ami az oktatást illeti, fontos esemény volt, hogy egy fiatal, tehetséges tanító érkezett Csorvásra Gulyás Mihály személyében. Ekkor a községben a katolikus iskolák mellett volt egy állami iskola is, ahová a protestáns és az ortodox gyermekek jártak. Természetesen a tanítói kar is protestáns többségű volt. Időnként konfliktusba keveredtek a katolikus és az állami iskola tanítói. A viszony azért volt feszült, mert a helyi protestáns egyházak vezetői több alkalommal rekatolizációval vádolták meg dr. Zahoray József plébánost és a katolikus iskolák tanítóit is. A katolikus iskolákban viszont azt nem felejtették el, hogy az állami iskola igazgatója, Horváth Lajos még a bolsevik puccs idején a katolikus iskolák ellen lépett fel. További problémákat vetett fel, hogy a katolikus iskolákban magasabb volt a színvonal, az állami iskolába pedig a szegényebb szülők írárták gyermekeiket.

A probléma a kiscsorvási állami külterületi iskola pedagógusának ügyében csúcsosodott ki. Ebben az iskolában mindig evangélikus tanító volt, ám a plébános kérésére ide katolikus tanítót neveztek ki. Rontott a helyzeten az is, hogy új evangélikus lelkész érkezett Csorvásra, aki keményebb kézzel küzdött a katolikus egyház ellen, mint elődei. A harc az élet minden területén folyt. Tehát az a vita, hogy Gulyás Mihály vagy Áchim András legyen a Dalegylet karnagya, nem szakmai, hanem vallási kérdésekről szólt.

1924. október 19-én ünnepelte az egyházközség önállóságának 50. évfordulóját. Ebből az alkalomból a templomba új orgonát vásároltak, ami 1925-ben realizálódott. 160 millió koronába került.

Az 1925. év a templom felszentelésének a 25. évfordulója volt. Ez alkalommal renoválták a templomot, elkészültek a színes ablakok és új harangokat szenteltek.

1926-ban komoly segítséget kapott az Egyház. Gróf Wenckheim Sándor 20 millió koronát adományozott a templom és az iskola villamosítására, továbbá vetítógépet vásárolt. Gróf Wenckheim Matild pedig 15 millió koronát adományozott az iskoláknak.

Az 1926-os esztendő eseményei közé tartozott, hogy meghalt Prág Lajos, az egyház-község világi elnöke, valamint gróf Wenckheim Károly.

Az 1927-es évben elhatározták egy új plébánia építését. Gondban voltak, mert nemigen volt rá pénz. Azonban 1929-ben megoldódott a helyzet: gróf Wenckheim Sándor magára vállalta a költségeket.

A katolikus iskolák nagyon megerősödtek. A tanári kar nagyon komoly szervezőmunkát végzett. Ennek eredményeképpen létrejöttek a katolikus szervezetek, melyek a hitélet mellett kulturális, szervező, esetleg sporttevékenységet folytattak. Ilyen volt például a Katolikus Agrár Leányok Szövetsége, a KALÁSZ. Ez a kulturális élet területén is kiváló teljesítményt nyújtott. Nagyon sok vallásos tárgyú színdarabot mutattak be, segítve a vallásos iskolai nevelést.

A Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete, a KALOT 1938. március 15-én tartotta Zászlószentelő ünnepségét.

Az 501-es számú gróf Zichy János cserkészcsapat 1936. áprilisában alakult, vezetője Kőhalmi János tanító lett.

Természetesen működött a Katolikus Kör. Dr. Zahoray József plébános újjászervezte a Csorvási Keresztény Munkásegyletet 1932-ben. Az elnöke Dávid Ferenc, a titkára K. Priskin János lett.

Ebben az időszakban az iskolában is komoly népművelő tevékenység folyt. Ezt 1932-ben a vármegye anyagilag is elismerte. A kapott pénzből a plébánia az iskolák számára négy rádiót vásárolt. A fiúiskolát bővíteni kellett 1937-ben. 2 100 pengőbe került.

1936-ban áttértek a nyolcosztályos oltatásra. Ennek következtében bővült a tanári kar. Ekkor érkezett Csorváásra Puruczky József, Pásztor Rezső és Kiss Ferenc is. A szerzetes tanítónők gyakran cserélődtek a tartományfőnök anya utasítására. Természetesen volt olyan is, aki kilépett a rendből. Az iskola igazgatója ebben az időben lett Gulyás Mihály.

Az iskola és a tanítók továbbra is meghatározó szereplői voltak Csorvás kulturális életének. Az a tény, hogy Magyarország belépett a háborúba, semmit nem rontott az oktatás színvonalán.

Dr. Zahoray József 1940. május elsején Orosházára távozott. Még tíz évig vezette az orosházi híveket. 1950-ben nyugdíjba vonult. 1951. november 22-én halt meg. Másnap temet-

te el Orosházán az Alvégi temetőben Molnár János prelátus. Sírfelirata: Dr. Zahoray József c. apát-plébános Isten hű szolgája, nyájának jó pásztora 1887-1951.

Az érkező új plébános erős egyházközsége és iskolahálózatot örökölt Dr. Zahoray Józseftől. Glacz Mihály lett a csorvási hívek vezetője. 1891. március 31-én született Nagykárolyban. 1914. április 29-én szentelte pappá gróf Széchenyi Miklós püspök. Szolgált Endrődön, Nagyváradon és Békéscsabán. Rövid időt, egyetlen évet töltött Csorváson. Akkor úgy tűnt, megfogta az Isten lábát: gyulai plébános lett. Akkor lett Boldog Apor Vilmosból győri püspök. Gyula Békés vármegye akkori székhelye a történelmi események középpontjába került. Német megszállás, zsidók gettósítása, orosz megszállás, a helyi német lakosság üldözése, keresztényüldözés, kuláküldözés, stb. következett. A kommunista hatalom mindent eszközt bevetett az egyház gyengítésére. Glacz Mihály többször is összetűzésbe került a gyulai pártvezérekkel. Egy alkalommal azt kérték tőle, hogy a papok ne Jézus Krisztus születéséről prédikáljanak Karácsony ünnepén, hanem a 3 és az 5 éves tervekről. A válasz laokónikus volt: nem tehetjük. 1956 elején kórházba került. Súlyos műtétet végeztek el rajta. Az orvosok az akkori lehetőségekhez mérten mindent megtettek az életéért, de mindhiába. Glacz Mihály pápai kamarás, címzetes gyulamónostori apát 1956. november 3-án meghalt. A plébánián ravatalozták fel. Teste a gyulai Szentháromság temetőben várja a feltámadást.

A csorvási plébániára 1941-ben Láng Pál pápai kamarás érkezett. 1885. augusztus 16-án született Nagymajtényban. 1907. december 17-én szentelte pappá Szatmárnémetiben Dr. Boromisza Tibor megyéspüspök. Debrecenből érkezett településünkre. Örömmel tapasztalta hogy erős egyházközség és jó hitélet van.

Az öröme nem tartott sokáig, mert 1944. október 6-án a szovjet csapatok elérték Csorvást. Komoly változások történtek a községben. A főnemesi családok, akik bőkezűen támogatták az egyházközségeket és az iskolákat, eltűntek a faluból. A közép- és kisbirtokos réteg pedig gazdaságilag és politikailag lehetetlenült el. Az egyházközség alól a földreformmal kihúzták a stabil talajt. A Katolikus Kör, a KALOT, a Kalász, stb., szóval minden katolikus szervezet politikai nyomásra elsorvadt. 1946-ban a szovjetekre nézve annyira veszélyesnek vélt Szív újság terjesztéséért komoly és gusztustalan támadás érte a plébánost. A község politikai vezetése szanálta a plébánost. Nyilvánvaló, hogy nem ez volt a valódi ok. Ugyanis Tátrai Károly evangélikus lelkészt is el akarták távolítani gyülekezete éléről. Tátrai tiszteletes úrról sok mindent el lehet képzelni, csak azt nem, hogy a jezsuiták által szerkesztett újságot terjeszt. Ő ugyanis arról volt híres, hogy nem bánt kesztyűs kézzel a katolikus egyházzal. Tehát ez politikai kérdés volt. A megyei vezetés visszavonatta a döntést. Gyuska János, a vármegye kommunista főispánja személyesen jött Gyuláról Csorváásra, hogy rendet tegyen.

Az iskola tovább működött Gulyás Mihály vezetésével. Azonban a tanírói gárda kicserélődött. Új apácák is érkeztek Csorvásra. Hogy milyen volt a gazdasági helyzet, azt hiszem, világosan megmutatja a következő statisztikai adat. 469 katolikus iskolába járó diák közül 145 cipő, 13 pedig ruha hiányában nem tudott iskolába járni.

1948-ban már nagyon komoly volt a politikai nyomás az egyházi iskolákon és az egyházon is. Amitől tartottak, bekövetkezett. Az országgyűlés 1948. június 16-án megszavazta az 1948. évi XXXIII. törvénycikket a nem állami iskolák fenntartásának átvételéről, vagyontárgyaik állami tulajdonba vételéről. Ezzel a felekezeti oktatás megszűnt. A pedagógusokat választás elé állították: vagy a hivatás vagy a hit. Erkölcstelen, tipikusan kommunista előírás volt.

Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter kihirdette a törvényt. Három hét múlva Csorvás látta vendégül a kriptokommunista kispap politikust. Az FKgP helyi szervezete a Kispap Kör színpadának avatására hívta meg a minisztert. 50 fős lovas bandérium és 3 000 ember várta Csorvás központjában. Úgy érzem, azt is megbánta, hogy egyáltalán útnak indult Csorvásra. Ez volt az első vidéki útja. Itt szembesült azzal, hogy a falusi Magyarország véleménye az általa szignózott törvényről. Erre elkezdett jobb híján ígéretet mondani. Megígérte, hogy Isten neve nem fog hiányozni a tankönyvekből és abban bízott, hogy a szellem napvilágra fog beragyogni minden ház ablakán, Mi több, el fogunk érné a szellemi Kánaánhoz.

A helyi katolikus pedagógusok mindenesetre döntöttek. A szerzetesnők a hit mellett maradtak és elhagyták Csorvást. A civilek a hivatást választották, hogy el tudják tartani magukat és családjukat. Fél évszázaddal az után, hogy az első szerzetesnővér Csorvásra érkezett, 40 évvel az után, hogy letelepedtek Csorváson, a Miasszonyunkról nevezett szegény szerzetesnővérek elhagyták Csorvást.